

ש ר - ז ז ו ז

מסכת מועד קטן

פרק ואלו מגלחין

דף יד ע"א

במשנה, ואלו מגלחין וכו', והיוצא מבית האסורין.

[א]. ופירשו התוס' (ד"ה וכויו"ט) "שאינו יכול לגלח קודם המועד שאין מניחין לו לגלח ואפילו מניחין לו אינו ערב לאדם לגלח בבית האסורין". והוא מהירושלמי (פ"א, ס"ג) "אף מי שהיה חבוש ביד ישראל, אינו ערב לאדם לגלח בבית האסורין". וכ"כ הטור (ס"ו סק"ח) וז"ל: "מי שיצא מבית האסורין ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח אפ"ה כיון שהיה חבוש היה בצער ולא היה יכול לגלח". והשו"ע (ס"ט, ס"ד) סתם כן להלכה, וכתב המג"א (ס"ק ג'): "ביד ישראל, דכיון שהיה בצער לא גילח". אשיחה וירווח לי, מה דיש להרהר בזה, דהם פירשו אינו ערב לאדם, כיון שהיה חבוש היה בצער. וא"כ אולי יש לדון, מה יהיה כשבישרו לו הישראל שביום טוב יצא מבית האסורים, אז לכאורה הוא כבר בשמחה ועליו להתגלח לפני המועד. א"נ דאולי לא יקיימו דבריהם, ואינו מאמינם. א"נ דאינו ערב פירושו אחר, ואז כל זמן שהוא בתוך בית האסורים, אינו יכול להסתפר. ולכאורה אפשר לתלות זאת, במחלוקת אחרת, לגבי שוחטין הפסח על מי שנמצא בבית האסורין של ישראל, דקאמר רבי יוחנן בפסחים (ס"ה) "דשוחטין כיון דאבטחינהו מפיק ליה, דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". והיינו, דבחבשוהו ישראל, והבטיחו לו לצאת, שוחטין עליו הפסח, כי בוודאי יקיימו מוצא פיהם. אמנם, התוס' (ס"ט, ד"ה לא ע"ג) כתבו שהירושלמי (פסחים פ"ח, ס"ו) חולק עם הבבלי, וסובר דאף כשישראל הבטיחו לו, אין שוחטין עליו, אך אפשר לצרפו לחבורה ששוחטין עליה. ואם חבוש ביד נכרים, אפילו בתוך חבורה אסור לשחוט עליו. והיינו, דאף ביד ישראל לא מוכחא מילתא שיקיימו דבריהם, אך מחמת הספק כבר אפשר לצרפו למנין האחרים השוחטין. ולפי"ז, גם כשישראל מבטיחין לו לצאת מבית האסורין במועד, עדיין אינו בשמחה כי יתכן שפיהם דבר שוא, ולא יקיימו דבריהם, אז הוא עדיין בצער שאינו רוצה לגלח.

אך להבבלי שחולק, וס"ל דחבוש ביד ישראל, אמרינו דלא יעשו עולה ויקיימו דברים, ולכך שוחטין אפילו על היחיד, א"כ אולי אף לגבי מגלחין היכא שידע מפיהם שיצא במועד, חייב לגלח לפני המועד, דהוא כבר אינו בצער, ויש לעיין בזה.

[ב]. בית האסורין של ישראל, כתב רש"י (פסחים ס"ט, ד"ה בית האסורין של ישראל) "כגון לכופו להוציא אשה פטולה, או לשלם ממון, א"נ כדתניא (כתובות ג'): אם יקום והתהלך בחוץ כו' וכי תעלה על דעתך זה מהלך בשוק וזה נהרג, אלא מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו".

ולכאורה, ע"י חבישת ישראל מבטלים אותו ממצוות הרגל, ומשארי מצות, ויבוא לעשות מלאכת איסור בחול המועד, ומדוע אין כופין על הישראל לשחררו כדי שיוכל לקיים מצוותיו.

כתב הנצי"ב זצ"ל (מנחת שם פסחים ס"ט ד"ה א"ב) "למדנו מכאן דמי שנוגע לו ממון, אינו צריך לחוש למה שחבירו לא יעבוד מצוה. ולא דמי להא דא"י בברכות דף כ' לענין כבוד הבריות דממונא שאני, דהתם אין לאדם לחוש בשביל ממון חבירו כ"כ, לקפח כבוד הבריות, מכש"כ שלא יניח לעשות מצוה בשביל ממון חבירו. אבל בעל הממון ודאי שאין לו לחוש מה שחבירו לא יעשה מצוה".

הג"ר חיים פלאגי זצ"ל בשו"ת לב חיים (ח"ג ס"ח ק"א). במהדורות הישנות הוא דף ק"ט. אך במהדורות החדשות שינו את סדר הכתיבה ולא מלאהי היכן הוא חדשים) כבר דייק, ודוחה זה החידוש ומסיק איפכא. דנידון שאלתו שם הוא, בשמעון שהשלטון חבשו אותו בבית האסורים כיון שחייב ממון לראובן, ואם ראובן יבטל תלונתו ישחררו אותו, וכעת בהגיע חג הפסח מבקשים בני משפחתו של שמעון, מראובן, שיבטל תלונתו כדי שיקיים מצוות הפסח, ונשאל ע"י החכם דשם אם חייבין לכפות על ראובן לעשות כן.

וכתב שם, דלא, דיכול לקיים אף בבית האסורים מצוותיו, ומסוגיין ליכא ראייה, דהלא להדיא משמע דיכול לקיים בבית האסורים מצוות הפסח, דאם הוא בתוך בית פאגי שוחטין עליו. ולכך מסיק, דאם בבית האסורים לא מניחין לו לקיים מצות מצה ומרור, או שזה מקום מטונף האסור בדברים שבקדושה, כופין את ראובן לבטל תלונתו, כדי לשחררו, עעו"ש היכא שלשמעון אין מהיכן לשלם, עכתתו"ד.

[ג]. ובעניי נראה לכאורה, שדיוקו של הנצי"ב שפיר מדיוקו של הלב חיים, דהלא להדיא אי' שם בפסחים "מי שהבטיחוהו", וע"ז קאמר בגמ' לא שנו אלא של נכרים, אבל של ישראל "כיון דאבטחינהו מפיק ליה", ומשמע דאילו לא הבטיחוהו שיצא, אין שוחטין עליו, ואף שע"י כך הבי"ד שחבשוהו מבטלין אותו מקרבן פסח. דאילו הבי"ד היו חייבים להוציאו כדי לא לבטלו, אין צריך כלל הבטחה שיוציאו, אלא הוי ליה למימר בסתמא, מי שהיה חבוש בבית האסורין של ישראל שוחטין עליו וכו', דהלא

ש ר

ר - ז ז ו ז

מוכרחים להוציאו כדי לקיים המצוה. ואי צריך להבטחה, ע"כ דאין חייבים להוציאו, ושפיר קמה ונצבה ראיית הנצי"ב שאין אנו אחראים לביטול מצותיו של החייב ממון. ואולי יש לדחות, דכיון דיכול לקיים פסח שני, אין מבטלים אותו, ולכך אין חייבים להוציאו לפסח ראשון, אא"כ הבטיחוהו.

אך בלאו הכי יש לדון בדברי הלב חיים, דאף אי נימא כדבריו, דמצות קרבן פסח יכול לקיים, אך הלא מבטלים אותו ממצות עשה דשמחת יו"ט, שהוא עשה דרבים כלשון הגמ' בסוגיין, וא"א דחבוש בבית האסורים נמצא בצער, חזינן דשפיר שרי להו לבטלו ממצוות, עד שיקיים הפסק, ולא חיישינן מה דמבטלים אותו ממצוות, ועצ"ע.

בגמ', ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין, כדתנן וכו' הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין.

[ד]. המהרי"ץ חיות (מגילת ט"ז. ד"ה וקא שקיל ציב מזייה) מקשה על מה שא"י שם, שאסתר הטמינה את כל הבלנים והספרים בשושן הבריה, כדי שהמן ירחוץ ויגלח את שערותיו של מרדכי, והרי היה זה בחוה"מ פסח. ותירץ, שמכיון שקודם הרגל לא היה יכול לגלח מפני שהיה עסוק בשקו ובתעניתו, שוב הוה דינו כיוצא מבית האסורים שמותר בגילוח במועד. אמנם יש לי קצת הרהורי דברים בס"ד, דקושיא זו שמקשה המהרי"ץ חיות, מקשה באופן אחר ובחומרא יתירה היערות דבש (ד"ה ט"ז), אמנם איהו קאי על יום טוב שני של גלויות, דהאיך הסכים מרדכי שהמן יספר את שערותיו, הלא המעשה היה בט"ז ניסן, שהוא יום טוב שני של גלויות.

היערות דבש מתרץ, שמותר ליהודי להניח לחתוך הציפורניים על ידי נכרי בשבת, כי מסייע אין בו ממש, וכיון שהוא אינו עושה דבר מותר, רק שמניח לעשותו בגופו, ולכך אסתר לא רצתה שיעברו היהודים על יום טוב שני, ולכך צוותה להטמין את כולם שלא ימצאם המן, ובעל כרחו יצטרך הוא לספר, ולא יעשה איסור על ידי ישראל. [ובהמשך הדברים כתב היערות דבש דהמן היה עבד כנעני של מרדכי, וצ"ב א"כ היה מצווה על שבייתו, ואכמל"ב].

[ה]. עוד י"ל, ע"פ מש"כ רש"י בפסחים (מ"ז. ד"ה שני ימים) "ושני ימים טובים של ר"ה דוקא נקט, דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גלויות". והקשה שם הצ"ח, דבריו תמוהים מאי איריא בזמן לחם הפנים, ואטו בזמן הזה יש בירושלים שני ימים טובים חוץ משני ימים של ראש השנה.

וכתב החתם סופר בחידושו "ילדות היתה בי והעזתי פני בהגאון ז"ל ואמרתי לו למה לא" ובאריכות יתר כתב המעשה בתשובתו (יו"ד סי' רמ"ג): "ונהירנא כד הוינא טליא בעברי דרך ק"ק פראג זכיתי לראות פני הגאון צל"ח זצ"ל ואמרתי לו במה שתמה בספרו על פירש"י הנ"ל הא בירושלים אפי' בזה"ז ליכא ב' י"ט של גלויות ומאי ארי' בזמן לחם הפנים, ואמרתי לו מי לא משכחת ליה בשורב חכמי ישראל בח"ל ולא הניחו כמותם בא"י שאז מעברים שנים וקובעים חדשים בחו"ל כמבואר בברכות ס"ג. סוף עמוד א' גבי עובדא דחנני בן אחי ר"י, וכ"כ רמב"ם ספ"א מקדוש החדש ע"ש. ואם יהי' רחוקים ע"כ יעשו שם שני ימים מספק ויהיה גם בא"י ב' י"ט של גלויות והוי מצי התנא למנקט ב' יום טוב של גלויות סתם, אלא משום שאי אפשר זה בזמן לחם הפנים דאז לעולם ב"ד הגדול בירושלים סמוך למקדש, אבל בזה"ז כבר הי' אפשר שיקרה כן, וכאשר היה בימי ר"ע באמת כמבואר שם בש"ס דברכות הנ"ל, וישרו דברי בעיני הגאון ז"ל ואמר קאלוס".

השואל ומשיב (מהדו"ק ח"א ס"ח קכ"ט) הביא את תני' החת"ס, וכתב על זה "ואף שהצ"ח עצמו אמר קאלוס, אבל לאחר כל הקילוס הוא דוחק גדול". והשו"מ עצמו מתרץ בהגותו על תשו' חכם צבי (יו"ד סי' קס"ז), והוא ע"פ יסוד שכבר הארכנו בו (צ"א וסי' וינלו"ס פסחים דף י"ד. אות ב'), בש"י התוס' ומהרי"ל (הוצא במגילת סי' תס"ח סק"ג) דירושלים לא נתחלקה לשבטים, ולכך צריכים לנהוג שם את כל החומרות של כל ישראל המתקבצים לשם, וא"כ כשבאים בני חוץ לארץ שעליהם לנהוג ב' ימים טובים של גלויות אף בירושלים, אסור לכל ישראל לעשות מלאכה ביו"ט שני של גלויות, לכך כתב רש"י שעדיין לא היה בזמן המקדש ב' ימים טובים של גלויות. אמנם מוסיף שם השואל ומשיב דלפי שיטת החכם צבי (ס"ג) שבארץ ישראל לא מחזיקים לעולם ב' ימים טובים של גלויות, אף לא בני חו"ל המגיעים לבקר שם, שוב קשה קושיית הצ"ח דהלא כלל לא יהיה ב' ימים טובים בירושלים לעולם, ומכך מסיק דמרש"י משמע דלא כשיטת החכם צבי. אמנם אף הוא עצמו סבור להלכה כהחכם צבי כדכתב בתשובה (שואל ומשיב תליתא ח"ג סי' כ"ח) עיי"ש. [תירוצו זה כבר כתב השואל ומשיב במהדו"ק ח"א ס"ח קכ"ט, ובהגהה הנ"ל על החכם צבי, הוא מציין לתשובתו למהדורה תליתא ח"ג סי' כ"ח שמסכים עם החכם צבי. אך כתב על התירוצו שמוסיף קצת דבר חדש וכו', ולא הזכיר שכבר כתב תירוצו זה במהדו"ק ח"א הנ"ל אלא כתב זאת כדבר שנתחדש עתה].

לפי"ז עיקר קושיתו של היערות דבש אפשר אולי לתרץ על פי דברי רש"י שבזמן שהיה לחם הפנים עדיין לא היה נוהג כלל שני ימים טובים של גלויות, וכן אמרינן בביצה (ד): בראשונה היו משיאין משואות, משקלקלו הכותים התקינו שיהו שלוחין יוצאין. ואילו בטלו כותים עבדין חד יומא, ופירש"י שהיו משיאין משואות ובהן היו יודעין כל בני הגלויות הקרובים והרחוקים את

ש ר

ר - ז ז ו ז

קביעת החודש, ולא היו עושין אלא יום טוב אחד בכל מקום. וא"כ מרדכי ואסתר שהיו קודם הכותים, לא היה אצלם כלל שני ימים טובים, וא"כ ט"ז בניסן היה חול המועד, ולכן היה יכול להסתפר.

[ו] אמנם לכאורה, היערות דבש אף לאחר תירוצו, היה צריך להקשות על חול המועד, ובהא

לא יהני תירוצו דשרי על ידי נכרי, דהא בשו"ע (סי' תקל"א ס"ב) נפסק אין מגלחין במועד אפילו אם גילח קודם מועד. וכתב הביאור הלכה (ד"כ ל"א) דהיינו אפילו ע"י עכו"ם, ואם כן מה נרויח בזה שנאמר שלא היה יום טוב דבכל זאת היה חול המועד, ואסור. אלא את"ל, דבזה נהיה חייבין לתירוצו של המהרי"ץ חיות, דכיון דהיה עסוק בשקו ותעניתו קודם המועד, הוי אונס, ושרי לו לגלח, גם זה צ"ע. דהא בגמ' שם במגילה מייירי מגילוח **שערות הראש** "קא שקיל ביה מזייה" [ע"י שם (י"ח). מהפך במזייה מסלסל בשער. ובנדרים (ג.) במעשה דר"ע ורחל תיבנא ממאזייה], ובתוס' בסוג' (ד"כ ומנודס), מביא ספיקת הירושלמי, דלצד אחד גם מי שהיה אנוס לפני המועד, לא התירו לו גילוח הראש שהוא מלאכה גמורה, אלא רק שאר שערות. ולצד זה, היאך יעלה יפה תי' המהרי"ץ חיות, והלא לא יהני ליה שהוא היה אנוס קודם המועד, דאעפ"כ אסור לו לגלח שערות ראשו. אלא ע"כ צ"ל, דכבוד המלכות שאני, וא"כ אין צריך לומר שהיה אנוס לפני החג, דאף אם לא היה אנוס, שרי ליה מפני כבוד המלכות, והקושיא מעיקרא ליתא ואעפ"כ הקשה היערות דבש לגבי יו"ט, דאולי אין זה היתר ליו"ט, ולכך משני, דע"י נכרי שרי.

בגמ', ולטעמיה, הא דאר"א אר"י, כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד, התם נמי יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין. הא אתמר עלה, אמר מר בר רב אשי איזורו מוכיח עליו.

[ז] ע"י ברש"י וראשונים בסוג'. וכ"ה בחולין (ק"י:) עיי"ש. אמנם שם פי' רש"י בא"א "איזורו מוכיח עליו: האיזור תמיד הוא קבוע בחלוקו, וכשהוא פושט חלוקו ולובש חלוק אחר, נוטל האיזור מזה וקובעו בזה, וזה שאין לו אחר מכבסו עם איזורו והרואה כשהוא מכבסו ואיזורו עמו, יודע שאין לו חלוק אחר ולכך התירו לו חכמים". רבינו גרשום (סג) פירש: "התם איזורו מוכיח עליו, כלומר הא קא חזינן דלית ליה המיינה, ומדהמיינה מנחא בביתיה דליתיה עליוהי, ש"מ דלית ליה חלוק אחר".

[ח] **הגרע"א** (ח"י חולין ס"ג ד"כ וגעעמיק) מקשה דלכאורה כיבוס במועד וסריקין לא דמיא, וז"ל: "קשה דבשלמא התם [גבי כיבוס בחלוק אחד] דהתירו גוף המלאכה, לא חיישי ג"כ משום שמא יאמרו, ותדע דאל"כ אמאי לא פריך מדבר דמותר במועד יהיה אסור משום שמא יאמרו, אלא ודאי היכי דמותר בגוף המלאכה לא חיישי משום שמא יאמרו". והיינו, דסריקין אסורין, ולא אפיית הסריקין, וכשיראו סריקין נאכלין, לא יכולים להבדיל בין סריקי בייתוס לשאר סריקין. אך גבי כיבוס, שהאיסור הוא בגוף המלאכה, היכא דשרי אותה מלאכה, שרי, כמו כל שאר מלאכות שהתירו במועד היכא דיש צורך, ולא גזרינן משום שמא יאמרו שעושהו עתה באיסור.

וצ"ב בדברי קדשו, **דהגהות אשרי** (פ"ג, ס"ח, ב) כתב: "יש שרוצים לומר אדם שגילח ערב הרגל מותר לגלח ברגל, דטעמא מאי אין מגלחין משום שלא יכנס מנוול וזה לא נכנס. ואין נראה חדא דלא חשיב בהדי אלו מגלחין מי שגילח ערב הרגל, ועוד הרי דאבדה לו אבידה דאנוס הוא וכו' וכי תימא התם לאו מוכחא מלתא, הכא לאחר שגילח ברגל נמי לאו מוכחא מלתא אם גילח ערב הרגל אם לאו כדאמר אביי יאמרו כל הסריקין וכו'. מא"ז", עכ"ל. וראיתי בפני משה (מ"ק פ"ג ס"א במראש הפנים) שהביא כן בשם הגה' מיימוניות.

על כן אפ"ל, דהיכא דהנידון הוא רק על גוף המלאכה, שפיר אפ"ל כקו' הרעק"א דאין דוחים היתר גוף המלאכה משום שמא יאמרו שעושהו עתה איסור. אך מה שדימו זאת לסריקין, כי גם אחרי המלאכה, בעת התוצאה לא ידעו, שבהיתר נעשה. ואף אמנם שיש לחלק בין גילוח לכיבוס, דבגילוח ניכר שנעשה כעת, ולא רואים שכבר גילח לפני הרגל, אך גבי כיבוס, אף שרואים שבגדיו לבנים וצחים, אך אולי כיבוס לפני המועד, ורק עתה לבשם, ואולי זה גופא היתה כוונת הגרע"א בקושייתו, דבכיבוס, בעת שנראה התוצאה, לא ידעין כלל שנעשה באיסור, משא"כ בסריקין, ומשא"כ בגילוח.

ולתרץ קו' הגרע"א, אולי י"ל, דאין ה"נ לכך באמת התירו לכבס במועד, למי שכיבס לפני המועד עכ"פ ביש לו רק חלוק אחד [וראה רש"י תענית (כ"ע): ד"כ חו"מ] "ואפילו" כיבסה לפני המועד מותר לכבסה במועד ודו"ק], והיינו טעמא דלא דמיא לסריקין, דבכיבוס אחרי גוף המעשה, לא חזינן יותר שנעשה איסור, כי באמת לא ידעין מתי היה הכיבוס, ואולי כיבסו לפני המועד, דהרי לא יודעים שיש לו רק חלוק אחד.

ויש לדייק כן בלשון רש"י בחולין שהבאנו לעיל, דלפי דברי רש"י שהיה להם אזור אחד, וכשהיו לובשים חלוק אחר היו נוטלים האזור מהחלוק שפשטו, אך היכא שיש לו חלוק אחד מכבס החלוק עם האזור, ובכך נראה שיש לו חלוק אחד. א"כ אף לאחר

ש ר

ר - ז ז ו ז

הכיבוס יהיה ניכר שחלוק זה נתכבס במועד, דרואים שאף האזור נקי ומכובס, ובזה לא שייך למימר שכיבס החלוק לפני המועד, ועתה לבשו, דהלא את האזור מעבירים מחלוק אחד לחברו, ולא מכבסים את האזור, ובמילא שייך לדמות לסריקין, שאף לאחר גוף המלאכה נראה שנעשה בו מלאכה שאינה כראוי, וע"כ שפיר יש להקשות מסריקין, דבחלוק אחד נראה באזור לאחר הכיבוס שהיה כאן מעשה כיבוס כעת במועד, ודו"ק.

בגמ', מאי שלא ברשות אילימא לשוט והאמרת דברי הכל אסור, ואלא למזונות, והאמרת דברי הכל מותר, אלא פשיטא להרויחא.

[ט]. בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן רפ"ח) כתב "ואין מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא ללמוד תורה אם אינו מוצא בארץ ישראל מי שילמדנו או מפני כיבוד אב ואם", ע"כ. בסוגיא בע"ז (ג"ג) לא אמרו אלא שמותר לצאת ללמוד תורה ולישא אשה, והכא אי' דאף לצורך מזונות הוי ברשות, ולא מצאנו שמותר משום כיבוד אב ואם. ולכאורה פשוט שלא ישמע לאביו, כשם שאינו שומע לאביו לבטל כל מצוה אחרת, שאתה ואביך חייבין בכבוד המקום כמבואר ביבמות (ו). "יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל (ויקרא י"ב ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי". וכ"כ הרמב"ם (פ"ו מממרים ה"ב) **ובשו"ע** (י"ד ר"מ, ט"ו).

החכמת אדם (משפטי א"ח י"א, ה) כתב: "מי שיש לו אב ואם ומוחין בידו מלעלות צ"ע אם מחוייב לציית אותם מדין כיבוד, או דינו כשאר מצות שאם יצו לאדם לבטל אחד מהמצוות לא ישמע להם, כדאיתא ביו"ד סי' ר"מ". וציין שם בבינת אדם, דמסתפק מחמת דברי התשב"ץ הנ"ל, אמנם הוא תמה על דבריו מן ההלכה שאין כיבוד אב ואם דוחה כל מצוה שהיא. ורוצה החכמת אדם להביא ראיה לדברי התשב"ץ מקידושין (ג"ג): דרב אסי שאל לרבי יוחנן אם מותר לו לצאת מארץ ישראל לקבל פני אמו וא"ל ר"י המקום יחזירך לשלום, הרי שהתיר לו לצאת מארץ ישראל לחו"ל בשביל כבוד אמו, וק"ו שפטור מלעלות לארץ ישראל, ודחה דשאני התם שלא היה יציאה גמורה, אך בשם ידידו הרבני מו"ה לוי כתב דאף לתלמוד תורה ולישא אשה לא התירו אלא ע"מ לחזור כמ"ש בע"ז שם וכ"ה ברמב"ם.

[י]. בסוף דבריו כתב החכ"א דמצא ראיה ברורה לתשב"ץ, מלשון המדרש בפ' לך לך (צ"ר ל"ט, ז): "לפי שהיה אברהם אבינו מפחד ואומר, אצא ויהיו מחללין בי שם שמים ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו, אמר לו הקב"ה, לך אני פוטרך מכבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב ואם, ולא עוד אלא שאני מקדים מיתנתו ליציאתך, בתחילה וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ה' אל אברהם", עשו"ש.

ועיין בפנים יפות (ח"פ לך לך) שאף הוא למד מדברי המדרש דכיבוד אב ואם דוחה ישוב ארץ ישראל ופטור מלעלות לארץ ישראל במקום כיבוד אב ואם, ופירש מה שאמרו "לך אני פוטרך מכבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב ואם" דמשום שתרח היה עובד ע"ז ואין מצוה לכבדו, אבל המחוייב בכבוד אביו פטור מלעלות לארץ ישראל. ובספרו המקנה עמ"ס קידושין (ג"ג): ד"כ א"ו יודע) לא הביא את דברי המדרש, אך כתב מדעתא דנפשיה דלכאורה יש ללמוד ממה שצוה הקב"ה לאברהם אבינו לך לך מארצך שישוּב ארץ ישראל דוחה כיבוד אב ואם, אלא שיש לדחות דאברהם אבינו גר היה וכקטן שנולד דמי שפטור מכבוד אביו, עי"ש.

וא"כ הלכתא דהתשב"ץ לדברי רבותינו נלמד ממדרש דאברהם אבינו, והוא תימה: ראשית, דהיאך אפשר ללמוד מעשרה נסיונות של אברהם אבינו, שאף הסכים בנסיונו לעקוד את בנו. וכן, היאך למדין הלכה מקודם מתן תורה. ועוד, דהא כתב הנודע ביהודה (מכדו"ס י"ד קס"א) דאין למדין הלכה מהאגדה ע"פ הירושלמי (חגיגה סופ"א). ואפילו לפי השבות יעקב (ח"ב סי' קע"ח) שעמו נחלק הנובי", אך גם הוא מודה דהיכא דנסתר מדברי הש"ס וההלכה אין למדין, והכא לא נמנה בש"ס היתר זה.

[יא]. אמנם, שמעתי ממו"ר הג"ר אשר וייס שליט"א (בחדש מ"א תש"ס), וכ"כ בספרו מנחת אשר (במדבר סי' ט"א), דאין איסור לצאת לחו"ל היכא שהוא לזמן מוגבל ומועט, אלא ממידת חסידות בלבד, עי"ש בראייתו מבבלי וירושלמי וראשונים. אך מסוגיין לכאורה לא משמע כן, דהיו יכולים לתרץ סתירת הברייתות, דברשות מיירי שיצא לזמן מוגבל, ודו"ק. אך יש לתרץ, דהמגן אברהם (סי' תקל"א סק"ז) כתב, אהא דפסק המחבר שם "מי שיצא לחו"ל ברשות כגון לפרנסתו וחזר תוך ימי המועד התירו לו לגלח בחוה"מ אבל היוצא שלא ברשות כגון לטייל אסור עליו להתגלח", כתב המג"א, דה"ה מי שיצא לבקר חברים מותר לו לגלח במועד דגם זה חשוב דבר מצוה וכמבואר בסו"ס רמ"ח דהיוצא לבקר חברים מותר לו להפליג בספינה ג' ימים לפני השבת דחשיב דבר מצוה, עי"ש. ולכאורה לא נמנה בגמ' בסוג' היתר זה, אלא ע"כ דמה דקאמר הגמ' ברשות, לא קמיירי בכל אופני הרשות, אלא נתן רק דוגמה אחד, שבו אפשר לחלק בין מזונות להרווחה, אך אין הכי נמי דתנא ושייר עוד

ש ר - ז ז ו

היתרים, וא"כ אף במה שכתב התשב"ץ ליכא ראייה מהש"ס דלא קאמר זאת, דע"פ הראיה מהמדרש, י"ל דאף זה נכלל במה שקאמר התנא ברשות, ודו"ק.

דף יד ע"ב

בגמ', ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא, נמצאת אבילות נוהגת בקטן. והתניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש.

[יב]. הק' שפת אמת (ד"ר נחמ"א) "קצת קשה דיש לחלק בין מעשה אבילות כמו קריעה וכדומה קטן פטור, אבל למנוע ממנו דבר של שמחה כגון גילוח אפשר דנוהג בקטן גם כן", ע"כ.

היינו, דהשפ"א הבין דמה שהברייתא אומרת מקרעין, אינו רק מקרעין, דיכול להיות גם איסור תגלחת. א"כ, אף בהא שייך טעמא דעגמת נפש, שיראו את הקטן מגודל בשער.

אכן נראה מדברי המגן אברהם (תקמ"א סק"ח, ש"פ המחל"ה) דאפילו אם נאמר שמפני עגמת נפש יש למנוע מגילוח, מכל מקום, אין זה מצד דין אבילות, אלא כדי להרבות הצער והבכי אצל רואיו, ולכן, אצל מת, שלא שייך בו עגמת נפש, אין מקרעין לקטן (עיי' צ"י יו"ד ש"מ, וחזון איש יו"ד כ"ו), ואילו היה הדין שבמועד אסור לגלחו, כמו כן היה לנו לאסור בתספורת מצד עיקר דין אבילות. הרא"ש (פ"ג) הביא דעת הרי"צ גיאת, שבהגיע הקטן לחינוך, יש לחייבו בקריעה, מצד מצות חינוך, כשאר כל דיני התורה. ומה שהוצרכנו לטעם דעגמת נפש הוא לקטן שלא הגיע לחינוך. והט"ז (יו"ד ש"מ סק"ח) הביא מהדרישה, שהוא הדין לכל דיני אבילות, שיש לחייבו בהם. אבל דעת הנקודות הכסף שם, שדוקא בקריעה נתחייב, ולא בשאר דיני אבילות. ועיי"ש הוכחתו.

[יג]. ובעיקר הסברא שאין לחייב אבילות מצד דין חינוך מצאנו כמה טעמים. המנחת חינוך (מנח"כ רס"ד, ל"ד) הביא בשם חכם אחד, שדין חינוך אינו אלא במצוות שבודאי יתחייב בהם כשיגדיל, מה שאין כן באבילות, שאין הדבר ברור שיתחייב בו לכשיגדיל. וכבר העירו, שלפי זה, קטן ששכח ולא התפלל תפילה בזמנה, אין אביו מחוייב לחנכו במצות תשלומין, שהרי יתכן שלעולם לא יתחייב בה.

והגיד לי כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א (על-סעון, אור ל"ה מ"א חש"פ) החילוק בזה, שמה שאנו אומרים שאין מחנכים באבלות, הוא באמונה שנזכה במהרה לגאולה, ולא יהיו דיני אבלות. אך כל שאר הדינים ששייך בהם אונס, והלא יש אופנים שאדם מדין תורה צריך להיות אנוס, כטרוד באיזה דבר מצוה שדוחה תפילה וכדו', בוודאי שייך בזה חינוך. ולכן אמר לי, שיש לפרסם בין בעלי הוראה, שאין לחנך קטנים לצום בתשעה באב, אפילו אם נעשים בני י"ג שנה למחרת ת"ב, ומה שאומרים שרוצים להרגילם שיהיו רגילים לצום כדי שיצומו בקל ביום הכיפורים, אינו תירוץ הגון ע"כ תמצית תוד"ק.

הדגול מרבבה (יו"ד ס"ט) נתן טעם אחר לדבר, כיון שבמצות אבילות נאמר גם כן איסור בתלמוד תורה, לא רצו חכמים שבעבור מצות חינוך נבטל הקטן מתלמודו. וכתב האגרות משה (יו"ד פ"ה רס"ד), שלדעת הריצ"ג הנ"ל, כל נידון הסוגיא סובב על קטן שלא הגיע לחינוך, שהרי דברי שמואל נאמרו לענין קטן בן כמה ימים, וגם בקטן כזה היה מקום לחייבו בקריעה, מצד דין אבילות של הגדולים, ולכן הוצרכה הגמרא להוכיח מן הברייתא, שאין הקריעה בו אלא מפני עגמת נפש.

אבל בעיקר קושית הגמרא תמה הגרעק"א בסוג', הלא מה שאסור לגלחו במועד, אין איסור זה מצד הקטן עצמו, אלא שהגדול יש עליו איסור מלאכה במועד, ובכלל זה שלא לגלח את הקטן, מה שאין כן לענין אבילות, שלא שייך לאסור אלא מצד הקטן, שהוא האבל, אבל אחרים המגלחים אותו, אין עליהם איסור כלל, וכיון שאין איסור גילוח דמועד, וכמו כן איסור אבילות, נוהג בקטן מצד עצמו, מותר לגלחו, ואם כן, עדיין יש לקיים את הכלל שכל האסור במועד, אסור בימי אבלו.

ותירץ הקרן אורה, כיון שבגילוח אין איסור מצד המלאכה שבדבר, שהרי הוא לצורך המועד, ואין האיסור אלא מצד הגזירה ד"שלא יכנס", ממילא לא שייך כלל איסור זה על המגלח, אלא על המתגלח, שהוא הנכנס לרגל כשהוא מנוול, ולכן הוכיחה הגמרא היטב, שאיסור גילוח במועד נוהג בקטן מצד עצמו, ואם כן הוא הדין לענין אבילות.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בס"ד ובל"ג בדפים הבאים בשם אומרם: rabinoviz@gmail.com